

Zorg en samenleving

Wij mensen zijn zorgzame types, wat ook maar goed is, want onze zorgbehoefte is levensgroot. Heel soms wordt een ‘wolfskind’ gevonden, zo’n kind dat het vanaf de vroege kinderjaren zonder menselijke verzorging heeft moeten stellen. Normaal gesproken is dat dodelijk, maar af en toe ontfermt een dier (een wolf of een beer bijvoorbeeld) zich over de baby. Die vreemdsoortige zorg redt het kind het leven, maar daar is dan ook alles mee gezegd. Wolfskinderen lopen niet rechtop, zijn niet zindelijk, praten niet en zijn mentaal volkomen achterlijk. En dat komt ook nooit meer goed. Zo’n kind wordt nooit een Tarzan, en vindt ook nooit een Jane.

Normaal gesproken echter is de moederzorg prima op baby’s behoefte afgestemd. Toch mogen al die schattige plaatjes van jonge moeders met hun baby’s ons niet blind maken voor het feit dat kind en moeder op veel punten tegengestelde belangen hebben. Dat begint zelfs al heel vroeg. Het klinkt wat cru, maar fysiologisch gedraagt een foetus zich in de baarmoeder in veel opzichten net zo als een parasiet. Toch zult u voor een lintworm nooit diezelfde tederheid voelen. Dat komt doordat uw lintworm mist wat uw baby draagt: uw genen. Of althans de helft daarvan. Het is opvallend hoezeer onze zorgzaamheid gekoppeld is aan onze genetische verwantschap. In arme landen is het nog steeds zo dat zorgbehoevendenden (kinderen, zieken, ouderen) vrijwel volledig afhankelijk zijn van de mensen die om hen geven, en bijna altijd zijn dat in de eerste plaats familieleden. In z’n algemeenheid gaat dit op voor altruïsme: het hemd is nader dan de rok. Zou u uw leven geven voor uw broer, vroeg ooit iemand aan de grote bioloog J.B.S. Haldane. ‘Nee’, luidde het befaamde antwoord, ‘maar wel voor twee broers. Of voor acht neven.’

Het is een wezenskenmerk van beschavingen om aan anderen over te laten wat we zelf niet heel goed kunnen. Specialisatie heet dat, en vanaf het ontstaan van de landbouw, en eigenlijk al sinds lang daarvoor, doen wij mensen het met groot succes. In onze technologisch hoogwaardige en sociaal complexe samenleving heeft dit extreme proporties aangenomen. Kraamzorg, ziekenzorg en ouderenzorg zijn bijna volledig in handen van specialisten en beroepsverpleegkundigen gelegd. Welbeschouwd is er niet veel meer over waar wij onze zorgzaamheid op kunnen botvieren. Eigenlijk heeft alleen de moederzorg zich nog aan onze uitbestedingsdrift onttrokken – al geldt in sommige kringen een *nanny* als een noodzakelijke levensbehoefte. En er bestaat zoiets als *mantelzorg*, wat nog het dichtst in de buurt komt van de doodnormale burenplicht, maar zelfs van mantelzorg zijn we zo vervreemd dat de overheid er een wet voor heeft moeten invoeren om het te regelen.

Des te meer op onderdelen gespecialiseerd wordt, des te complexer wordt het geheel. Dat patiënten door de bomen het bos niet meer zien, valt goed te begrijpen. Het aantal specialisaties, het aantal instellingen, het aantal regelingen, het aantal dilemma’s, het is allemaal buitengewoon complex. Zorg is een wetenschap geworden, en geen eenvoudige wetenschap; de bijdragen in dit hoofdstuk getuigen hiervan. Maar het resultaat van al die inspanningen mag gezien worden. Onze levensverwachting is in de vorige eeuw met de helft toegenomen, van ongeveer vijftig naar zo’n vijfenzeventig jaar! Veel aandoeningen die in het verleden ongeneeslijk waren, worden nu verholpen of – beter nog – voorkomen. En hoeveel we er ook over klagen, het valt niet te ontkennen dat de kwaliteit van onze ouderenzorg van hoog niveau is. Mensen verlangen vaak terug naar vroeger, toen alles beter scheen te zijn, maar de waarheid is dat u blij mag zijn dat u ongeveer nu leeft, en ongeveer hier.